

Ne samo dobri poznavaoци опште ситуације на нашим универзитетима, већ и они који су били њени, макар узгредни, посматрачи, били су свесни степена стварног утицаја високог образовања на формирање младих стручњака и у смислу ове „нестручњачке“ компоненте. Та ситуација је морала бити забрињавajuća за svakог ко је познаје и ко истовремено функцију високог образовања shvata у njenom punom смислу, имајући, пре свега, на umu опасност од formiranja uskovido-tehnokratske личности, koju је наше високо školstvo, по mnogim svojim programima i unutrašnjim odnosima, gotovo predodređeno да daje. Ovaj problem, на koji се већ prilično dugo, ali без mnogo efekta, ukazuje, ima velikih izgleda да u sklopu sadašnje atmosfere на jugoslovenskim univerzitetima nađe nova rešenja. Gotovo svi elementi iz junskih akcija studenata koji се ne mogu oceniti pozitivno (činjenica да oni nisu bili dominantni u opštoj pozitivnoj akciji не znači да ih treba zanemariti) svoj koren imaju upravo u neizgrađenosti univerzitetske nastave на planu društvenog obrazovanja i humanističkog vaspitanja studenata.

I u interesu potpunijeg angažovanja budućih visokobrazovanih stručnjaka u društvu i u interesu jačanja uloge univerziteta, ovi nedostaci visokoškolskog obrazovanja će ubuduće nužno morati да budu predmet življeg i upornijeg delovanja upravo onih snaga sa univerziteta koje су dale osnovno obeležje, osnovni pečat junskim aktivnostima.

III

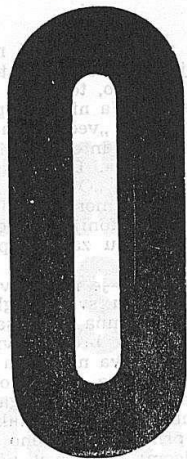
Čitav kompleks pitanja reforme visokoškolskog obrazovanja može се svesti на rešavanje dve osnovne grupe problema: prva grupa се tiče čitavog sklopa odnosa koji се, obično, naziva „položaj visokog školstva u društvu“ ili „odnos društva prema visokom školstvu“, uključujući tu i organizacionu strukturu visokog školstva. Neporizučni značaj ovog problema (koji је do skoro bio, a i sada jeste, u centru pažnje i zbog toga је već u znatnoj meri i ublažen) u ovom trenutku се poseban značaj mora dati i drugoj grupi pitanja. Naime, unutrašnja reforma univerziteta — reforma oblika nastave, nastavnih programa, uloge i međusobnih odnosa nastavnika i studenata, pedagoška reforma univerziteta itd. се nameću kao suštinska pitanja unapređenja visokog školstva i punijeg ostvarivanja njegove funkcije.

U nas је, после jednog kritičnog i ne mnogo slavnog perioda u reformisanju visokog školstva, ponovo prevladalo jedino ispravno principijelno stanovište o jedinstvu nastavnog i naučnog rada на univerzitetu. Za univerzitet је bilo značajno да се izbori za ovakav status u društvu не samo zbog svog materijalnog položaja, већ i zbog drugih neophodnih uslova за razvoj naučne delatnosti upravo tu gde за to postoje najbolje kadrovske mogućnosti. Sa druge strane, savremeno visokoškolsko obrazovanje не može да bude potpuno i на dovoljnom nivou ukoliko nije u najužoj vezi sa izvorištima savremene nauke.

O opravdanosti ovih stanovišta više nema dilema i društvo ih i odvajanjem materijalnih sredstava (istina, još uvek veoma nedovoljnih) priznaje. Međutim, posebno је pitanje на koji се način ovo principijelno stanovište o univerzitetu kao jedinstvenoj nastavnoj i naučnoj ustanovi ostvaruje unutar samog univerziteta. Ovaj problem zaslužuje posebnu, detaljniju i dublju, analizu, ali је moguće ukazati на njega iznošenjem samo nekoliko elemenata koji bitno predodređuju stepen i način ostvarivanja toga jedinstva.

Svrha koncentrisanja visokog obrazovanja i naučnog rada на jednom mestu не proističe samo iz potrebe да се maksimalno koriste kadrovski potencijali на naučni rad koji се već nalaze u visokoškolskim ustanovama. Ovo koncentrisanje се mora posmatrati i kao determinirajući faktor kvaliteta nastavnog i obrazovnog procesa. Opravdana је pretpostavka, koju не treba ni dokazivati, да jedino univerzitetski radnik koji је u

vladimir maksimović



student skoj akciji i reformi univerzitetu

(II)

isti mah i aktivan naučni radnik može да drži nastavu sa dovoljno naučnih sadržaja i kvaliteta.

Primenа ovog zahteva u praksi naših visokoškolskih ustanova ima, međutim, niz nedostataka, od kojih su neki čak takvog karaktera да се njegove ideje uopšte не ostvaruju. Jedan od osnovnih nedostataka је u tome što vrlo često sama okolnost да nastavu vodi stvarno aktivan naučni radnik nema odgovarajući uticaj на sam kvalitet nastave. Naučni nivo nastave nije u prostom odnosu sa naučnim nivoom nastavnika koji је vodi — ona nije automatski kvalitetnija ako је nastavnik kompletniji naučni radnik. Održavanje nastave на dovoljnom naučnom nivou zahteva i poseban napor nastavnika, bez obzira на njegove naučne kvalitete. Upravo taj napor veoma često nedostaje pa otuda i nastava ostaje на nivou jednostavnog reprodukovanja osnovne literature. Time се, u stvari, gubi osnovna ideja principijelnog postavljanja univerziteta kao jedinstvene nastavne i naučne ustanove. Jedinstvo nastave i nauke ostaje samo formalno, bez jednog od osnovnih rezultata kojeg ono treba да donese.

U ovome sklopu odnosa prema nastavi, u kontekstu ostvarivanja suštine principa jedinstva nastavnog i naučnog rada, veoma је važno pitanje utvrđivanja nastavne građe. U današnjim uslovima izuzetno brzog napretka nauke i svakodnevnih brojnih novih naučnih rezultata i istovremeno brzog prevazilaženja ranijeg, posebno u neposrednoj primeni nauke, — postavlja се dvostruki problem: prvo, kako osavremeniti nastavu novim sadržajima i drugo, šta eliminisati iz postojećih nastavnih programa. Odgovarajuća rešenja ovih problema се, u većini slučajeva, не nalaze. Obično се javljaju oscilacije oko sledeće dve nepovoljne situacije: prve, u kojoj се dotadašnjem nastavnom gradivu dodaje novo, i to prilično kontinuirano, što, bez obzira на kvalitet toga novoga, dovodi do preopširnih nastavnih programa i do izuzetne kvantitativne preoptereće-

nosti studenata (koja poslednjih godina sve više raste i već prevazilazi svaku dozvoljenu granicu); druge, u kojoj се sadržaj u tretmanu jedne naučne discipline godinama не menja. U svakom slučaju, veoma је izražena tendencija да се nastavnici veoma teško oslobađaju i odriču svega što је ranije činilo sastavni deo proučavanja jedne naučne discipline. I to не samo kada су u pitanju izvesna naučna dostignuća i naučne istine saznate u prošlosti, већ i veoma raznovrsna objašnjenja, primeri, istorijski i istoricistički elementi čije zadržavanje ili sprečava uvođenje novog ili dovodi do preobimnosti nastavne materije. Normalno, i jedno i drugo predstavlja ograničavajući faktor procesa usavršavanja visokoškolske nastave.

Isto tako, jedno od bitnih pitanja reformisanja visokog školstva, koje се takođe može posmatrati u gore pomenutom kontekstu, jeste organizacija i metodologija izvođenja nastave. Stara је teza да nastava ex cathedra не može да ispuni zadatke koji се postavljaju pred savremeno obrazovanje. Međutim, većina pokušaja (i rezultata) u prevazilaženju ovakve nastave се ostvaruje uglavnom samo tamo gde је nju moguće dopuniti (ona се nigde не zamenjuje, već samo dopunjava) laboratorijskim radom i korišćenjem novih učila. Minimalni су napori да се nastava promeni i u drugom smislu — да се uvedu neki novi oblici koji bi, на bazi savremenih dostignuća pedagogije, uklonili brojne nedostatke koje nastava sada ima. To podrazumeva, dakle, i pedagošku reformu univerziteta.

Takođe značajan faktor unapređenja nastave treba да bude izmena odnosa koji postoje između nastavnika i studenata u nastavnom procesu shvaćenom i u najužem smislu. На našim univerzitetima kao stalni oblik postoji isključivo rad sa grupama studenata (i to sa не malim grupama). U njemu ličnog kontakta između nastavnika ili asistenata i studenata praktično nema. Potreba takvog kontakta је tolika i u svetu i praktičnom primenom već toliko priznata, да је nije potrebno posebno dokazivati. Ovo је posebno značajno ukoliko се ima u vidu još jedna veoma izražena obaveza univerziteta — uvođenje studenata u naučni rad. Aktivnosti nastavnog osoblja i fakulteta kao institucija su на ovome planu minimalne. Nesporno је да univerzitet, a i svaki nastavnik pojedinačno, nema obavezu samo да studenta uputi u osnove nauke, odnosno pojedinih naučnih disciplina, samo davanjem mnoštva činjeničnog i teorijskog znanja, već i да ga uvodi u metodologiju i tehniku naučnog istraživanja. Normalno, ovo zahteva neposrednije angažovanje nastavnika i asistenata u direktnim kontaktima sa studentima, kako bi kroz mentorski rad i lične konsultacije potpunije odgovorili svojim obavezama. Očigledno је, međutim, да ni на ovome planu proklamovano jedinstvo naučnog i nastavnog rada на univerzitetu не daje rezultate.

IV

Junske aktivnosti će, što се tiče samog položaja studenata на fakultetu i univerzitetu, sigurno doneti značajne promene. Upravo zbog toga što su studenti pokazali punu zrelost i sposobnost да се odgovorno i kompetentno uključe u društveni život, tim pre će morati да се menja i odnos prema njima unutar samih visokoškolskih ustanova. Više, verovatno, neće moći да се prema njima stvara odnos kao prema maloletnicima i nekalifikovanim да се aktivno uključe u rešavanje brojnih pitanja daljeg razvoja univerziteta, пре svega onih vezanih за organizaciju nastave, oblike i metodologiju nastavnog rada, pa čak i за sadržinu nastavnih programa. Може се reći да su studenti sada faktički izborili to pravo, ali ostaje да се ono i formalno, izmenom pojedinih zakonskih propisa koji regulišu njihov položaj, prizna, i time otvori put за zajedničku akciju svih unutrašnjih snaga univerziteta на daljem unapređivanju uloge i reformisanja visokog školstva.